DOMSTOLENS DOM (Femte Afdeling)
13. december 1989 *

I sag C-102/88,

angående en anmodning, som Raad van Beroep, Groningen, i medfør af EØF-Traktatens artikel 177 har indgivet til Domstolen for i den for nævnte ret verserende sag,

M. L. Ruzius-Wilbrink

mod

Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor Overheidsdiensten,

at opnå en præjudiciel afgørelse vedrørende fortolkningen af artikel 4, stk. 1, i Rådets direktiv 79/7/EØF af 19. december 1978 om gradvis gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn til social sikring (EFT 1979 L 6, s. 24),

har

DOMSTOLEN (Femte Afdeling),

sammensat af afdelingsformanden Sir Gordon Slynn, dommerne M. Zuleeg, R. Joliet, J. C. Moitinho de Almeida og G. C. Rodríguez Iglesias,

generaladvokat: M. Darmon
justitssekretær: ekspeditionssekretær D. Louterman

efter at der er afgivet indlæg af:

— M. L. Ruzius-Wilbrink ved advokat B. I. Klaassens, Groningen,

* Processprog: nederlandsk.

— direktionen for Bedrijfvereniging voor Overheidsdiensten ved lederen af Gemeenschappelijk Administratiekantoors juridiske afdeling for spørgsmål vedrørende social sikring, W. M. Levelt-Overmars, som befuldmægtiget,

— den nederlandske regering ved generalsekretær E. F. Jacobs, Udenrigsministeriet, som befuldmægtiget,

— Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved René Barents og Julian Currall, Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægtigede,

på grundlag af retsmøderapporten

og efter at der under den mundtlige forhandling er afgivet indlæg af sagsøgeren i hovedsagen, af sagsøgte i hovedsagen ved W. J. van Brussel, som befuldmægtiget, af den nederlandske regering ved J. W. de Zwaan, som befuldmægtiget, og af Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber i retsmødet den 15. juni 1989,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 5. juli 1989,

afsagt følgende

Dom

1 Ved kendelse afsagt den 10. marts 1988, indgået til Domstolen den 30. marts 1988, har Raad van Beroep, Groningen, i medfør af EØF-Traktatens artikel 177 forelagt to præjudicielle spørgsmål vedrørende fortolkningen af artikel 4, stk. 1, i Rådets direktiv 79/7/EØF af 19. december 1978 om gradvis gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn til social sikring (EFT 1979 L 6, s. 24, herefter benævnt »direktivet«).

2 Spørgsmålene er blevet rejst under en sag mellem M. L. Ruzius-Wilbrink (herefter benævnt »sagsøgeren«) og Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor Overheidsdien-

sten (direktionen for den faglige forsikringsanstalt for offentligt ansatte, herefter benævnt »sagsøgte«). Sagen drejer sig om beregningen af den uarbejdsdygtighedsydelse, sagsøgte har tilkendt sagsøgeren.

3 I henhold til artikel 6 i Algemene Arbeidsongeschiktheidswet af 11. december 1975 (den almindelige nederlandske lov om uarbejdsdygtighed, herefter benævnt »AAW«) kan der tildeles en uarbejdsdygtighedsydelse til forsikrede, der er fyldt 17 år og er blevet uarbejdsdygtige, såfremt de i året forud for den dag, på hvilken uarbejdsdygtigheden er indtrådt, har haft indtægter, der har oversteget 15% af mindstelønnen.

4 Denne indtægtsbetingelse gælder dog ikke for forsikrede, som på den dag, hvor de fylder 17 år, allerede er uarbejdsdygtige, for fuldtidsarbejdende selvstændige, som ikke har haft den fornødne mindsteindtægt, for studerende uden indtægter samt for ugifte, som arbejder i forældres eller ugifte brødres eller søstres husholdning.

5 I henhold til AAW's artikler 10 og 12 fastsættes uarbejdsdygtighedsydelsen som en procentdel — afhængig af uarbejdsdygtighedsgraden — af et beregningsgrundlag, der svarer til mindstelønnen pr. dag. Beregningsgrundlaget udgør forskellige beløb, afhængig af den forsikredes civilstand, forsørgerpligt for et barn og indtægter ved eller i forbindelse med arbejde. Det hermed beregnede beløb, den såkaldte »sociale mindsteindkomst« skal sikre en mindsteindtægt, der afhænger af den pågældendes behov.

6 I henhold til lovens artikel 10, stk. 5, finder dette beregningsgrundlag dog ikke anvendelse, såfremt en ydelsesberettiget i året umiddelbart forud for den dag, på hvilken uarbejdsdygtigheden er indtrådt, ikke har udført arbejde af en varighed, der må anses for sædvanlig for det pågældende erhverv, og som følge heraf har haft en lavere indtægt end et beløb på 260 gange det beregningsgrundlag, der normalt ville gælde. I så fald anvendes den indtægt, den pågældende i gennemsnit har haft pr. dag, som beregningsgrundlag.

7 Ved afgørelse af 15. oktober 1985 tilkendte sagsøgte sagsøgeren en uarbejdsdygtighedsydelse i henhold til AAW. Efter reglerne i AAW's artikel 10, stk. 5, var ydelsen beregnet på grundlag af sagsøgerens gennemsnitlige indtægt pr. dag i året umiddelbart forud for uarbejdsdygtighedens indtræden. I det pågældende år havde sagsøgeren kun arbejdet i gennemsnitligt 18 timer pr. uge.

8 Sagsøgeren indbragte denne afgørelse for Raad van Beroep, idet hun gjorde gældende, at artikel 10, stk. 5, indebar en indirekte forskelsbehandling af kvinder i strid med direktiv 79/7/EØF.

9 Raad van Beroep har besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»1) Er en ordning, hvorefter der kan udredes ydelser til den (ikke-arbejdsløse) erhvervsaktive befolkning i tilfælde af uarbejdsdygtighed, og hvorefter der tilkendes ydelser svarende til den sociale mindsteindkomst, bortset fra de tilfælde, hvor den løn, den ydelsesberettigede tidligere har modtaget, bl.a. som følge af deltidsbeskæftigelse, har været lavere end den sociale mindsteindkomst, forenelig med artikel 4, stk. 1, i direktiv 79/7/EØF?

2) Såfremt spørgsmål 1 må besvares benægtende, medfører den — i så fald tilsidesatte — fællesskabsbestemmelse da, at ydelsesberettigede (af begge køn) også i de i spørgsmål 1 nævnte (undtagelses)tilfælde har ret til en ydelse svarende til den sociale mindsteindkomst?«

10 Vedrørende hovedsagens faktiske omstændigheder, retsforhandlingernes forløb samt parternes skriftlige indlæg for Domstolen henvises i øvrigt til retsmøderapporten. Disse omstændigheder omtales derfor kun i det følgende, såfremt det på de enkelte punkter er nødvendigt for forståelsen af Domstolens argumentation.

11 Det fremgår af forelæggelseskendelsen, at den nationale ret i det væsentlige ønsker oplyst, om artikel 4, stk. 1, i direktiv 79/7/EØF er til hinder for, at der som et led i en national lovgivning, hvorefter forsikrede, der bliver uarbejdsdygtige, har ret til en »social mindsteindkomst«, gælder en undtagelsesbestemmelse om, at forsikrede, der har haft deltidsbeskæftigelse, kun kan modtage en ydelse svarende til den lønindtægt, de har haft, når det forholder sig således, at denne kategori af forsikrede omfatter et langt større antal kvinder end mænd.

12 I artikel 4, stk. 1, i direktiv 79/7/EØF bestemmes det, at »princippet om ligebehandling indebærer, at der ikke finder nogen forskelsbehandling sted på grundlag af køn, hverken direkte eller indirekte ... for så vidt angår:

— ...

— ...

— beregning af ydelserne...«.

13 Det er oplyst, at den pågældende nationale lovgivning giver enhver forsikret, med undtagelse af forsikrede, der har haft deltidsbeskæftigelse, ret til en ydelse, som svarer til den sociale mindsteindkomst, således at ydelsesbeløbet er uafhængigt af den arbejdsindkomst, den forsikrede har haft. Bestemte kategorier af ydelsesberettigede, der overhovedet ikke har haft arbejdsindtægt i året forud for uarbejdsdygtighedens indtræden, eller som kun har haft en meget lille indtægt, f. eks. fuldtidsarbejdende selvstændige med en indkomst, der er lavere end 15% af mindstelønnen, studerende og ugifte, der arbejder i slægtninges husholdning, har dog ret til den sociale mindsteindkomst. Kun ydelsen til deltidsbeskæftigede beregnes på grundlag af den tidligere løn, og ydelsen er da, som følge af anvendelsen af AAW's artikel 10, stk. 5, nødvendigvis lavere end den sociale mindsteindkomst.

14 Det fremgår også af oplysningerne i sagen, at mænd udgør en langt lavere procentdel af de deltidsbeskæftigede i Nederlandene end kvinder.

15 På denne baggrund må det konstateres, at en bestemmelse som den, sagen angår, i princippet indebærer en forskelsbehandling af kvindelige arbejdstagere i forhold til mandlige arbejdstagere og må antages at være i strid med det formål, der forfølges med artikel 4, stk. 1, i direktiv 79/7/EØF, medmindre forskelsbehandlingen af de to kategorier af arbejdstagere er begrundet i objektive forhold, der intet har at gøre med forskelsbehandling på grundlag af køn (jfr. dom af 13. juli 1989, Rinner-Kühn, 171/88, Sml. s. 2743).

16 I sagen for den nationale ret er forskelsbehandlingen af personer, der har haft deltidsarbejde forud for uarbejdsdygtighedens indtræden, i forhold til andre ydelsesberettigede, alene blevet begrundet med, at det ville være ubilligt at tilkende sådanne personer ydelser, der var højere end deres tidligere indtægt. Dette kan imidlertid ikke udgøre en objektiv begrundelse for denne forskelsbehandling, da AAW-ydelsen i en række andre tilfælde også er højere end den tidligere indtægt.

17 Det første spørgsmål må herefter besvares med, at artikel 4, stk. 1, i Rådets direktiv 79/7/EØF af 19. december 1978 skal fortolkes således, at bestemmelsen er til hinder for, at der som led i en national lovgivning, hvorefter forsikrede, der bliver uarbejdsdygtige, har ret til en social mindsteindkomst, gælder en undtagelsesbestemmelse om, at forsikrede, der har haft deltidsbeskæftigelse, kun kan modtage en ydelse svarende til den lønindtægt, de har haft, når denne foranstaltning rammer et langt større antal kvinder end mænd, medmindre den nævnte lovgivning er begrundet i objektive forhold, der intet har at gøre med forskelsbehandling på grundlag af køn.

18 Med det andet spørgsmål ønskes det oplyst, hvilke konsekvenser det vil have, at den nationale domstol fastslår, at den pågældende nationale lovgivning ikke er forenelig med artikel 4, stk. 1, i direktiv 79/7/EØF.

19 I den forbindelse bemærkes, som Domstolen senest har fastslået i dom af 24. juni 1987, Borrie Clarke (384/85, Sml. s. 2865), at direktivets artikel 4, stk. 1, både isoleret betragtet og efter direktivets formål og indhold er tilstrækkelig præcis til, at bestemmelsen kan påberåbes af en borger for en national domstol med henblik på, at denne undlader at anvende en national bestemmelse, som ikke er i overensstemmelse med artiklen. Det skal fremhæves, at bestemmelsen pålægger medlemsstaterne en pligt til at ophæve alle bestemmelser, som er i strid med princippet om ligebehandling.

20 Det fremgår af dommen af 4. december 1986, Nederlandene mod Federatie Nederlandse Vakbeweging (71/85, Sml. s. 3855), at kvinder, i tilfælde hvor der foreligger direkte forskelsbehandling, har ret til at blive behandlet på samme måde og til at være omfattet af samme ordning som mænd, der er i samme situation, idet denne ordning, når direktivet ikke er korrekt gennemført, er den eneste som retsgyldigt vil kunne anvendes. På tilsvarende måde har medlemmerne af den gruppe, der stilles ugunstigt, det være sig mænd eller kvinder, i tilfælde, hvor der — som i sagen for den nationale ret — foreligger indirekte forskelsbehandling, ret til at være omfattet af samme ordning som de øvrige ydelsesberettigede.

21 Det andet spørgsmål må derfor besvares med, at i tilfælde, hvor der ikke er truffet passende foranstaltninger til gennemførelse af artikel 4, stk. 1, i direktiv 79/7/EØF, og hvor staten gør sig skyldig i indirekte forskelsbehandling, skal den gruppe, der stilles ugunstigt på grund af denne forskelsbehandling, behandles på samme måde og være omfattet af samme regler som de øvrige ydelsesberettigede, idet disse regler i mangel af en korrekt gennemførelse af direktivet herefter er de eneste, man kan henholde sig til.

Sagens omkostninger

22 De udgifter, der er afholdt af den nederlandske regering og af Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber, som har afgivet indlæg for Domstolen, kan ikke godtgøres. Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

kender

DOMSTOLEN (Femte Afdeling)

vedrørende de spørgsmål, der er forelagt af Raad van Beroep, Groningen, ved kendelse af 10. marts 1988, for ret:

1) **Artikel 4, stk. 1, i Rådets direktiv 79/7/EØF af 19. december 1978 skal fortolkes således, at bestemmelsen er til hinder for, at der som led i en national lovgivning, hvorefter forsikrede, der bliver uarbejdsdygtige, har ret til en social**

mindsteindkomst, gælder en undtagelsesbestemmelse om, at forsikrede, der har haft deltidsbeskæftigelse, kun kan modtage en ydelse svarende til den lønindtægt, de har haft, når denne foranstaltning rammer et langt større antal kvinder end mænd, medmindre den nævnte lovgivning er begrundet i objektive forhold, der intet har at gøre med forskelsbehandling på grundlag af køn.

2) **Er der ikke truffet passende foranstaltninger til gennemførelse af artikel 4, stk. 1, i direktiv 79/7/EØF, og gør staten sig skyldig i indirekte forskelsbehandling, skal den gruppe, der stilles ugunstigt på grund af denne forskelsbehandling, behandles på samme måde og være omfattet af samme regler som de øvrige ydelsesberettigede, idet disse regler i mangel af en korrekt gennemførelse af direktivet herefter er de eneste, man kan henholde sig til.**

Slynn Zuleeg

Joliet Moitinho de Almeida Rodríguez Iglesias

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 13. december 1989.

J.-G. Giraud
Justitssekretær

Sir Gordon Slynn
Formand for Femte Afdeling